

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilišni preddiplomski studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

PSIHOFIZIČKA SPREMNOST ZA ŠKOLU
ZAVRŠNI RAD

Predmet: Razvojna psihologija

Mentorica: Doc. dr. sc. Tena Velki

Su-mentorica: dr.sc. Lara Cakić

Studentica: Ana Jakovljević

Matični broj: 2756

Osijek, srpanj, 2016.

Sažetak

Spremnost djeteta za polazak u školu uključuje tjelesnu, emocionalnu, socijalnu i kognitivnu zrelost. Tjelesna spremnost odnosi se na stupanj tjelesne razvijenosti u odnosu na dob te funkcioniranje osjetnih organa. Emocionalna razvijenost odnosi se na emocionalnu stabilnost i toleranciju na frustraciju. Socijalna spremnost odnosi se na vještinu komuniciranja i suradnju s vršnjacima i odraslima, a kognitivna spremnost uz inteligenciju uključuje iskustva i spoznaje o samom sebi. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi stav roditelja o pripremi djece za polazak u školu, o njihovoj angažiranosti oko iste te zadovoljstvu roditelja s predškolskim programom. Također, cilj je bio utvrditi prepoznaju li roditelji psihofizičke komponente koje dijete treba usvojiti prije polaska u školu te smatraju li da imaju ključnu ulogu u djetetovoj pripremi za školu i stvaranju pozitivne slike o školi. Anketu je popunilo 35 roditelja čija djeca pohađaju predškolski program u tri vrtića u dva različita grada. Rezultati su prikazali da su roditelji upućeni u važnost pripreme za školu te da su svjesni što se od djece očekuje u školi. Izuzetno se zanimaju za one kompetencije koje su važne za praćenje i rješavanje zadataka u školi. Većina roditelja dobro poznaju koje kompetencije dijete treba usvojiti prije škole i na kojem stupnju razvoja treba biti njihovo dijete prije upisa u školu. Roditelji su svjesni da njihovo dijete i dalje treba prostor za igru i opuštanje. Također, većina je roditelja svjesna važnosti suradnje škole i vrtića po pitanju pripreme za školu te predškolskog programa koji u pripremi svakako treba pomoći.

Ključne riječi: *psihofzička spremnost, škola, roditelji, djeca, vrtić*

Summary

Child readiness for attending school includes physical, emotional, social and cognitive maturity. Physical readiness refers to level of physical size compared to age and functioning of sensory organs. Emotional readiness refers to emotional stability and ability to tolerate frustration. Social readiness refers to communication skills and cooperation with peers and adults, a cognitive readiness with intelligence includes experience and self-concept. Purpose of this research was to determine attitude of the parents about child's readiness of school about their engagement and about parents satisfaction with preschool programme. Also purpose was to determine do parents recognize psychophysical components which child needs to possess before school starts and do parents consider they have the key part about child's readiness for school and creating positive image of school. Thirty five parents which children attend preschool programme in three kindergarten in two different cities filled the questionnaire. Results showed that parents are aware about importance preparations for school and their awareness about what is expected from their children in the school. They are specially interested in competences which are important for monitoring and completing exams in school. Most of the parents know which competences the child needs to acquire before school and on what level of development child should be before school starts. Parents are aware that their child also needs time for playing and relaxing. Also, most of the parents know the important relation between kindergarten and school about readiness for school and preschool programme which is helpful in preparations as well.

Main words: *psychophysical readiness, school, parents, children, kindergarten*

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. METODOLOGIJA	12
2.1. ISPITANICI	12
2.2. INSTRUMENTARIJ	12
2.3. POSTUPAK	13
3. REZULTATI I RASPRAVA	14
3.1. DOŽIVLJAJ ŠKOLE	14
3.3. SURADNJA ŠKOLE I VRTIĆA	16
3.4. ČITANJE I PISANJE PRIJE ŠKOLE	16
3.5. ULOGA RODITELJA U PRIPREMI ZA ŠKOLU	17
4. ZAKLJUČAK	19
5. LITERATURA	20

1.UVOD

Škola je danas jedan od glavnih puteva socijalne mobilnosti budućih građana. Duljina školovanja i vrsta škole odredit će u dobroj mjeri ne samo zvanje i zanimanje djeteta već samim time i njegov društveni položaj. Mnogi roditelji veoma su svjesni ove činjenice pa im je školski uspjeh djeteta važan. Međutim, niti svi mogu biti prvi, najbolji, niti su oni najbolji učenici u školi nužno i najbolji, najuspješniji u rješavanju životnih zadataka i problema. Škola ne samo što obrazuje već i odgaja. Tu se dijete prvi put susreće s izričitim zahtjevom da postupa u skladu s realnošću i napusti ponašanje po principu ugone, dakle ono u kome je bitno što prije i potpunije zadovoljiti neku svoju potrebu, bez obzira na okolinu i posljedice. Najrazličitije aktivnosti u nastavi i izvan nje zahtijevaju suradnju s učiteljem/icom i drugom djecom, a za to je nužno razviti marljivost, upornost, samodisciplinu i sposobnost postupanja u skladu s pravilima. Na početku školovanja učitelj/ica, a kasnije sve više i vršnjaci, konkuriraju roditeljskom odgoju. U školi se mnogo toga čini s namjerom da djeluje odgojno, ali baš kao i u obitelji, mnogo toga djelovat će na dijete i bez namjere da bude odgojno. S polaskom u školu dijete ulazi u jedan nov i vrlo specifičan odnos s odraslom osobom, svojom učiteljicom ili učiteljem. Taj je odnos obilježen stanovitom dvojnošću. Učitelj/ica se može doživjeti bliskom osobom koja se može dotaknuti, kojoj se može dopasti ili ne dopasti, koja može voljeti ili ne voljeti. Ali u susretu s njom dijete doživljava i prvi susret s društvenom disciplinom i društvenim autoritetom. To je novo iskustvo, drugačije od onog koje je u vezi s disciplinom i autoritetom ima iz obitelji. Učitelj/ica zahtijeva, hvali, kažnjava, neprestano potiče na učenje (Hitrec, 1991). U ovom kontekstu svakako je poželjna suradnja između škole i vrtića kako bi djeca prije polaska u školu upoznala okruženje škole učitelja/icu. Suradnja između škole i vrtića se kod nas obično ostvaruje u tom posjetu koji se organizira jedanput/ dvaput dok su djeca još u predškoli te u samom procesu testiranja za školu. Postoje pozitivni primjeri u drugim zemljama, gdje je suradnja između ove dvije institucije puno konkretnija i jasnija. Danska, Nepal, USA i Jamajka, imaju primjere tih pozitivnih inicijativa kojima se potiče suradnja vrtića i škole, praćenje djetetova napretka, pravovremeno usmjeravanje, različite aktivnosti upoznavanja novog sustava itd. Dobar primjer također su Island i Australija. Djeca posjećuju školu prije samog početka nastavne godine te se također održavaju obrazovni susreti za roditelje (Fabian i Dunlop, 2007). Važnost polaska u osnovnu školu u mnogim je zemljama shvaćeno na drugačiji način i bez obzira na različiti obrazovni sustav, pronalaze se vrlo slični odgovori kada je riječ o samom prijelazu. Provede se usporedbe odgajatelja koji se koriste različitim načinima prilagodbe kako bi olakšali prijelaz

iz predškole u osnovnu školu. Kao baza istraživanja koristi se ekološki model tranzicije. I roditelji svakako mogu pomoći u tome. Ako češće prošetamo zajedno oko škole, ako uputimo dijete kako prelazi ulicu, ako zajednički nađemo i uvježbamo najsigurniji put do škole i škola postaje nešto poznato i očekivano (Hitrec,1991). U sklopu igre, druženja i šetnje s djetetom je dobro obići školu koju će dijete pohađati te ga odvesti na školsko igralište. Tamo će dijete provesti trenutke igrajući se te mu to okruženje kasnije neće biti nepoznato. Do polaska u školu dijete je učilo spontano, bez namjere, bez osjećaja i napora, u igri, u komunikaciji sa svojim vršnjacima i drugim odraslim osobama. Kako je svako novo učenje ostavljalo za posljedicu povećanje spretnosti, veću lakoću komuniciranja s drugima, lakše obavljanje neke aktivnosti, a uz to obično bilo praćeno i našom pažnjom, izazvalo je osjećaj radosti, ugone, ponosa i rezultiralo povećanjem spoznajne usmjerenosti koja, više ili manje, postoji kod sve djece. Spoznajni interesi najjači su pokretač namjernog učenja, a takvo je upravo školsko učenje. Već i kod mnoge predškolske djece zapažamo želju da namjerno uče jer ih nešto posebno zanima, muči ih neki problem koji žele riješiti, raduje ih osjećaj povećanja vlastite moći što im ga daje znanje. Krenuvši u školu, dijete već ima predodžbu, makar i nejasnu o tome da se radi o mjestu gdje se uči, gdje je učenje glavna aktivnost. Školsko je učenje naporan i za mnogu djecu ne baš lak posao. Za mnoge je i prvi veći zahtjev, napor, teškoća koju treba svladati. Kako će dijete prihvatiti školsko učenje koje u sebi sadrži i mnogo toga što nije zanimljivo, čak je zamorno i dosadno, ali je nužno? S tim se susreće već na samom početku, u prvom razredu, kad se treba brojnim vježbama pripremiti za pisanje slova i brojki. Istraživanja psihologa pokazuju da školsko učenje lakše prihvaćaju ne djeca koja su došla s velikim predznanjem, već ona koja su intelektualno aktivna i radoznala i koja mogu upravljati svojim ponašanjem. Stoga najefikasniju pripremu za školsko učenje ima ono dijete čiji roditelji zadovoljavaju i potiču njegovu radoznalost za upoznavanje, istraživanje okoline (Hitrec,1991). Upoznajući okolinu dijete stječe određenu sigurnost, povećava svoju odgovornost, postaje poduzetno, planira, usmjerava ponašanje prema nekom cilju. Ono stječe pojam svrhe. Takvo dijete razumije i prihvaća svrhu škole, dakako na svoj dječji način. Većina djece dolazi u školu s izvjesnim osjećajem o značenju čitanja, pisanja, računanja. Žele učiti dalje zato što su već iskusila osjećaj povećavanja vlastite moći, značenja, spretnosti koji imamo kad nešto novo naučimo. Nije teško uočiti koliko je škola velik izazov za dijete. Njegovo ponašanje bit će vođeno mješavinom vrlo različitih motiva. Morat će zadovoljiti svoje roditelje, učiteljicu te se socijalizirati sa svojim vršnjacima. Tu je i snažna potreba iskazati se sposobnim, kompetentnim bar na nekom području u školi. Škola se također pojavljuje kao diskontinuitet prema roditeljskom odgoju. Do škole dio djece stekne neka

ponašanja, navike, shvaćanja koji su u neskladu s onim što se smatra društveno poželjnim. Posebno je složena situacija djeteta koje dolazi iz obitelji u kojoj se poštuju drugačije vrijednosti. Nisu malobrojna djeca koja dolaze iz obitelji u kojima se još uvijek podcjenjuje žena. Dječaci iz takvih obitelji obično su nenaviknuti na obaveze, dužnosti i disciplinu te su agresivni prema djevojčicama. Polazak u školu donosi djetetu ne samo susret s novom odraslom osobom-učiteljicom već i susret s vršnjacima koji se nisu mogli birati. Morat će naučiti podnositi poraz, ali i pobjedu, prihvatiti tuđu pobjedu ili poraz na dostojan način, brinuti se o potrebama drugih, jer bez drugih ne može zadovoljiti svoje potrebe. Aktivnosti i igre u kojima će sudjelovati bit će natjecateljske i kooperativne pa se mora naučiti suradnji i poštivanju pravila. To je važno učenje u kojem dijete stječe mnoge socijalne vještine. Učitelj/ica će nad tim imati tek djelomičnu kontrolu. Što je dijete starije, to će njegovi vršnjaci biti snažniji izvor socijalizacije. Svi bi željeli da im dijete bude dobar učenik te da nema poteškoće u školi. To od njega očekujemo, čak i zahtijevamo. No, puno je manje onih roditelja koji školski uspjeh djeteta povezuju s pitanjem kreće li dijete u školu u pravi trenutak, odnosno je li zrelo za takav veliki korak. Brojna istraživanja u razvojnoj psihologiji pokazala su da postoji optimalno vrijeme učenja pojedinih vještina, koje su psiholozi nazvali "kritičnim vremenom za učenje". Ni najveći trud neće dati zadovoljavajuće rezultate ako se učenjem počne prije nego je postignut određen stupanj zrelosti živčanog sustava i organizma u cjelini. A poznato je da je posljedica slabog uspjeha gubitak motivacije za daljnje učenje. No zbog kašnjenja s početkom učenja, ako se propusti prilika za vježbanje u pravo vrijeme, također se postižu slabiji rezultati. To možemo dobro prikazati na učenju čitanja i pisanja. Počne li se prerano, kad dijete još za to nije zrelo, rezultati koji se mukotrpnim radom postižu suviše su slabi da bi opravdali uloženo vrijeme i trud te se javlja otpor i odbijanje učenja kao i gubitak interesa. A to će potrajati i kad nastupi optimalno vrijeme za učenje. Nasuprot tome, poznato je s koliko teškoća zreli ljudi usvajaju čitanje i pisanje i kako ne mogu postići razinu pismenosti onih koji su se opismenili kao djeca. Ako i prihvatimo da je program primjeren većini djece one kronološke dobi koja je predviđena za početak školovanja, ostaje činjenica da se djeca razvijaju različitim tempom i u fizičkom, što je svima vidljivo i stoga prihvatljivo, ali i u psihičkom smislu, što je manje vidljivo i stoga mnogima teško prihvatljivo. To je razlog što se djeca iste kronološke dobi nalaze na različitim stupnjevima razvoja, odnosno da isti stupanj razvoja postižu u različitoj kronološkoj dobi. Tako se kriterij kronološke dobi za polazak u školu pokazuje nedovoljno pouzdanim pa među djecom koja bi trebala krenuti u školu, uz većinu onih kojima će program biti primjeren, ima i onih kojima će biti prelagan. Stoga bi za njih bilo bolje da su krenuli u školu godinu dana prije. Isto tako za one kojima će

biti pretežak bolje je da im se polazak u školu odgodi za drugu godinu (Hitrec, 1991). Uvažavanje psihofizičke zrelosti za polazak u školu jedan je od važnijih načina da zaštitimo dijete i sebe od iskustva školskog neuspjeha. Zrelost za školu ima više aspekata pa je uobičajeno govoriti o fizičkoj, intelektualnoj i emocionalno-socijalnoj zrelosti. Izrazi "zrelost" i "pripremljenost" za školu upotrebljavaju se kao sinonimi, premda je "pripremljenost" primjerenija riječ. Zrelost je rezultat procesa sazrijevanja koji je biološki uvjetovan, dok pripremljenost osim sazrijevanja koji je biološki uvjetovan uključuje i sva iskustva i znanja koje je dijete steklo do škole, kao i motivaciju za učenje. Zakonom se propisuje kronološka dob kad djeca moraju krenuti u školu. Kod nas je to s navršenih šest, a najkasnije sedam godina do početka školske godine. U školi ih čekaju jasno definirani zahtjevi nastavnog programa, kojima u toku prvog razreda treba udovoljiti. Problema ne bi bilo kad bi sva djeca koja polaze u školu bila podjednake psihofizičke razvijenosti i sličnog obiteljskog odgoja. Fizički zreli za školu smatra se dijete koje je zdravo i zadovoljava barem minimum standarda dogovorenih za visinu, težinu i tjelesne proporcije. Škola iziskuje dosta fizičkog napora: od puta u školu i povratka, nošenja školske torbe od mirnog sjedenja u školskoj klupi i kod kuće radi pisanja zadaće (Hitrec, 1991). Dijete u ovoj dobi vrlo dobro vlada svojim tijelom. Ima dobru ravnotežu i koordinaciju pokreta. Povezuje hodanje i trčanje te prekoračivanje, hoda po crti stavljajući stopalo pred stopalo. Dijete se u toj dobi penje na drvo, baca loptu jednom rukom, hvata loptu, koristi se nožem za mazanje te veže mašnu. Posebno uživa u aktivnostima i igrama spretnosti, izvodi kolut unaprijed itd. (Starc, Čudina Obradović, Pleša, Profaca i Letica, 2005). Fizička zrelost podrazumijeva i funkcioniranje djetetovih osjetnih organa, odnosno nošenje pomagala koja korigiraju nedostatke. Normalna funkcija vida i sluha uvjet je uspješnog učenja, ali i cjelokupnog psihičkog razvoja. Osim toga, fizička zrelost za školu podrazumijeva da dijete nema poteškoća u stajanju, kretanju, sjedenju, da je steklo navike normalnog hranjenja i kontrole organa za izlučivanje. Prije upisa u prvi razred dijete obavezno mora pregledati školski liječnik/ca, koji utvrđuju njegovu fizičku zrelost za školu. Školski program nužno pretpostavlja da dijete koje dolazi u školu posjeduje odgovarajuću intelektualnu zrelost, što podrazumijeva adekvatnu govornu razvijenost, razvijenost opažanja, mišljenja i pamćenja, koji su blisko povezani s opsegom i stabilnošću pažnje. Ta "adekvatnost" prije svega se očituje u načinu na koji prvoškolac shvaća svijet koji ga okružuje. Naime, od njega se očekuje da je bar do nekog stupnja realistički usmjeren tj. da pojmove o predmetima i pojavama oko sebe sve više stvara ne na osnovi svojih emocionalnih stavova, već na osnovi uviđanja njihove funkcije. Realistička usmjerenost podrazumijeva i razvijenost osnovnih pojmova za orijentaciju u vremenu i

prostoru, kao i onih koji odražavaju najjednostavnije kvantitativne odnose. Uspješno uključivanje u školski rad i učenje zahtijeva od djeteta da je razvilo govor do stupnja koji mu omogućava razumijevanje govora drugih i da može drugima izgovoriti svoje misli i potrebe. Dijete koje je intelektualno zrelo za školu posjeduje rječnik koji se odnosi na svakodnevne događaje, bića, predmete, izražava se jednostavnim rečenicama, pravilno izgovara sve glasove (iznimka mogu biti samo r i l, a ako mu nedostaju prednji zubići , i glasovi c, z, s, č, ž, š), iz govora može odvojiti pojedine riječi, a u riječima uočiti pojedine glasove. Dijete koje kreće u školu razumije značenje oko deset tisuća riječi (pasivan rječnik), od kojih u aktivnom rječniku upotrebljava 2500 do 3000 riječi. Ono pamti priče i pjesmice, radoznalo opaža i opisuje ne samo predmete i pojave koji ga okružuju već i psihička stanja bliskih osoba (Hitrec, 1991). Dijete opaža prostorne odnose, zna koja je ruka lijeva a koja desna, samo se oblači, može si samo napraviti sendvič, možete mu povjeriti manji iznos novca te može samo otići u susjedstvo. Dakako, školski rad i učenje zahtijevat će od prvoškolca i mogućnost koncentracije pažnje, što je itekako važan uvjet dobrog percipiranja i zapamćivanja određenih sadržaja. Vrijeme koncentracije na početku prvog razreda varira između 10 i 20 minuta i itekako je važan preduvjet za dobro praćenje i sudjelovanje u nastavi. Polazak u školu zahtijeva od djeteta svakodnevno napuštanje obiteljskog kruga na više sati, uključivanje u kolektivni život razreda i prihvaćanje odnosa s novom odraslom osobom-učiteljem/icom, koja se najčešće obraća grupi, a ne njemu osobno. Emocionalna zrelost za školu podrazumijeva da je dijete steklo emocionalnu stabilnost i kontrolu. Dijete u ovoj dobi treba imati toleranciju na frustracije, a važnu ulogu u odgajanju same emocionalne kontrole imaju roditelji. Važno je za djetetov emocionalni razvoj da osjeti sve emocije koje pripadaju tim godinama, da je okružen ljubavlju i pažnjom što mu pomaže da prepozna sebe i da razvije svijest o sebi. Kod djece koja kreću u školu već je prisutan početak samodiscipline koja im olakšava ne samo daljnje učenje već i bolje socijalne odnose s drugima. Što se tiče socijalnog razvoja, polazak u školu označava i jedan veliki korak u socijalizaciji djeteta. Ono iz malog, intimnog, zaštitničkoga i predvidivoga prostora ispunjenog poznatim osobama dolazi u širi društveni prostor koji čine razred i škola. Dijete je u ovoj dobi sposobno za suradnju i zajedničke aktivnosti , ima krug prijatelja koji su stvoreni po kriteriju blizine stanovanja ili pohađanja istog vrtića. Konflikti su u toj dobi česti ali kratkotrajni, dijete je spremno dogovoriti se. Suradnja i natjecanje među djecom iste dobi su u porastu, oko 7. godine niti dječak niti djevojčica nemaju najboljeg prijatelja suprotnog spola (Starc, Čudina Obradović, Pleša, Profaca i Letica, 2005). Ovaj oblik socijalizacije djeca su stekla igrajući se. U ovoj dobi se razvija suradnička igra, razvija se djetetova mašta, igre duže traju te se mogu

ponavljati danima. Također, i u ovom razdoblju vidi se samostalna djetetova igra. Ono što se najviše provjerava prilikom upisa u školu je djetetova kognitivna odnosno intelektualna zrelost. Dijete mora biti sposobno za sve intelektualne radnje koje ga čekaju u školi. Emocionalna je komponenta vrlo važna, dijete se od rođenja emocionalno razvija. Jedan dio je uvjetovan temperamentom, ali dijete uči opažanjem, ono promatra i oponaša. Počinje oponašati i emocionalno reagiranje u određenim situacijama, na različite predmete i pojave. Počinje se bojati onoga čega se mi bojimo, veseli se jednakim situacijama kao i odrasli, pokazuje suosjećanje kad i odrasli, čak i izražavanje samih emocija uči od odraslih (Hitrec, 1991). Kako su emocije pokretači naše aktivnosti, emocionalno nezrelo dijete lako gubi motivaciju za učenje, slabo kontrolira svoje postupke pa i školsku disciplinu teško podnosi. Sve to dovodi do slabije socijalne prihvaćenosti među vršnjacima. Ostala djeca izbjegavat će ga ili će mu se rugati, što će još više utjecati na slabu motivaciju za školsko učenje (Hitrec, 1991). Svakako da je polazak u školu velika prekretnica za dijete i da roditelj ima veliku ulogu u olakšavanju svega što dijete očekuje i na samom polasku u školu. Roditelji se zanimaju za gotovo sva područja od kojih su sva jednako važna pri polasku u školu. Međutim najvažnije je zapravo djetetu osvijestiti zašto ide u školu, što se tamo radi i zašto. Roditelj treba biti spreman pomoći djetetu u učenju, uputiti ga na pravi odgovor a ne mu izravno govoriti točne odgovore ili učiti umjesto njega. "Pomoć roditelja u učenju mnogo se više sastoji u nekim potezima koji naoko nemaju izravne veze s učenjem nego u tumačenju gradiva i pomoći pri izradi domaće zadaće. Djetetu treba pomoći da shvati što uči i zašto to uči. U prvom razredu ono usvaja osnovne obrazovne vještine-čitanje i pisanje. Treba mu osvijestiti činjenicu da govor kojim se služi čine riječi, da su riječi sastavljene od glasova, da su slova pisani oblik tih glasova te da će učenje pisanja pomoći pamćenju i sporazumijevanju na daljinu" (Hitrec, 1991). Roditelji žele što bolje pripremiti svoje dijete za školu i pomoći mu da bude uspješan u izvršavanju svih obaveza koje mu škola postavlja. Pred školu se ta želja roditelja posebno povećava. Ali djeca trebaju i mogućnosti za igru i samostalno otkrivanje svijeta koji ih okružuje. To pomaže djeci da razviju samostalnost, samomotivaciju i sposobnost da si sami nađu zanimaciju i zabave se. To ima daje mogućnost izbora te postaju kreativniji i shvaćaju da je odmor jednako važan kao i posao. Pripremanje djece za školu nije potrebno zbog povećavanja njihova kvocijenta inteligencije ili učenja čitanja i pisanja. Ono postoji radi toga da postanemo sigurni u to da dijete kreće u školu samosvjesno, da je sposobno nositi se sa socijalnim, obrazovnim i praktičnim zahtjevima vezanim za ponašanje u razredu i na igralištu. To znači da dijete treba pripremiti na emocionalnom, socijalnom, intelektualnom i obrazovnom planu. Odlična je ideja, a nikako ne može biti štetna, da dijete

ide na razne predškolske aktivnosti, ali naravno ne treba pretjerivati. Dobro je imati ambicije za dijete, ali ako u tome pretjerujemo ili vršimo pritisak na dijete to svakako nije poželjno. Dovoljno dobar roditelj je onaj koji ima realna očekivanja i koji postavlja pred dijete primjerene ciljeve. Ovaj pojam odnosi se na opušteno i ugodno roditeljstvo - uživanje u djetetu, uživanje u sebi. Tijekom predškolskog razdoblja možete unaprijediti svoje odnose s djetetom i pripaziti na razvoj djetetovih odnosa s drugima. Vaš utjecaj nije zanemariv, dakle iskoristite ga maksimalno. Pazite na moguće štetne utjecaje prevelike kontrole ili prestroge discipline. Vaš pristup djetetu utjecat će na njegovo ponašanje, ali i na njegov odnos prema vama, prema školi i prema vršnjacima. Nekoliko je istraživanja pokazalo da djeca koja imaju snažnu i trajnu emocionalnu vezu s roditeljima, imaju i dobre odnose s vršnjacima. Učinite ono što se mora (osnovne stvari) i ostavite si vremena za zabavu i opuštanje (Likierman i Muter, 2007). Koliko su roditelji svjesni djetetovih mogućnosti, djetetova stanja, onoga što ga čeka u školi, koliko se oni pripremaju s djecom za sam polazak u školu, jesu li upućeni u sve što dijete treba usvojiti i kakvog psihofizičkog stanja treba biti pred školu, provjereno je putem istraživanja u obliku anketnog upitnika za roditelje predškolaca.

2. METODOLOGIJA

2.1. ISPITANICI

U istraživanju je sudjelovalo 35 roditelja djece u dobi od 6 do 7 godina, koja pohađaju predškolsku skupinu u vrtićima u Iloku i Osijeku. Roditelji su bili u dobi od 30 do 42 godine, prosječna dob roditelja je 36 godina. Od toga je 33 majki i 2 oca koja su sudjelovala u istraživanju. Većina roditelja je zaposlena (25) te je većina roditelja (22) fakultetski obrazovana.

2.2. INSTRUMENTARIJ

Istraživanje je provedeno u obliku anonimnog anketnog upitnika. Od roditelja se tražilo da na skalama procijene određene tvrdnje. Tvrdnje u prvom pitanju su se odnosile na svjesnost roditelja o važnosti polaska u školu, o važnosti fizičke zrelosti za školu, o tome treba li dijete znati čitati prije škole, o potrebi testiranja prije škole te o važnosti suradnje između škole i vrtića. Roditelji su za svaku tvrdnju trebali procijeniti stupanj slaganja na skali od 1 do 5 (gdje 1 znači uopće se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem). U drugome pitanju roditelji su trebali dati odgovor na to koliko su često u zadnjih godinu dana radili određenu aktivnost koja je ponuđena u pojedinoj tvrdnji. Tvrdnje su se odnosile na to koliko su se često roditelji igrali sa djetetom, odveli dijete 4 do 5 sati kod neke druge odrasle osobe djetetu poznate te pustili dijete da samo napravi sendvič. Odgovor su trebali zaokružiti na skali od 1 do 4 (gdje 1 znači nikada, 2-nekoliko puta godišnje, 3-nekoliko puta mjesečno i 4-svaki dan). U trećem pitanju roditelji su trebali procijeniti stupanj slaganja s određenim tvrdnjama koje su se odnosile na zadovoljstvo roditelja suradnjom škole i vrtića po pitanju pripreme za školu te o zadovoljstvu samim predškolskim programom koje dijete pohađa. Tvrdnje su procijenjivali na skali od 1 do 5 (gdje 1 znači u potpunosti sam nezadovoljan, 2- nezadovoljan sam, 3-niti sam zadovoljan niti sam nezadovoljan, 4-zadovoljan sam i 5-u potpunosti sam zadovoljan). U četvrtom pitanju roditelji su imali ponuđene tvrdnje i trebali su zaokružiti one koje smatraju točnim (mogli su zaokružiti više odgovora). Tvrdnje su se odnosile na ono što dijete treba usvojiti prije upisa u školu, npr. treba li dijete znati sva slova i brojeve do 10, treba li poštivati pravila u igri s vršnjacima i odraslima, treba li se prestati bojati mraka i babaroge, treba li znati vezati uzice i

samostalno se oblačiti te treba li smanjiti igru i početi svakodnevno učiti slova, brojeve te se tako pripremati za školu. U petom pitanju roditelji su dobili zadatak procijeniti što oni kao roditelji trebaju te zaokružiti ponuđene tvrdnje (također su mogli zaokružiti više odgovora). Tvrdnje su se odnosile na to trebaju li roditelji omogućiti djetetu susretanje s poželjnim modelima ponašanja, trebaju li poticati dijete da postavlja pitanja ukoliko mu nešto nije jasno i u obitelji i u vrtiću kako bi isto prenio i na školu te trebaju li prije škole zajedno s djetetom osigurati kutak za učenje i slaganje školskog pribora. Slijedeće pitanje bilo je otvorenog tipa te je roditelj trebao odgovoriti o čemu je razgovarao s odgojiteljem na temu spremnosti vlastitog djeteta za školu. Na kraju su roditelji imali ponuđen prostor za vlastite misli, ideje, primjedbe i poruke.

2.3. POSTUPAK

Anonimno anketno ispitivanje roditelja provedeno je u dva vrtića na području grada Osijeka te u jednom vrtiću na području grada Iloka. Nakon dobivene suglasnosti od strane ravnateljica pojedinih vrtića, ankete su predane odgojiteljicama predškolskih grupa koje su ih dijelile roditeljima koji su htjeli sudjelovati u istraživanju. Roditeljima su ankete uručene prilikom dovođenja djeteta u vrtić ili prilikom odvođenja djeteta iz vrtića. Ankete su rješavali kod kuće te su nakon rješavanja vraćali odgojiteljicama u vrtić.

3. REZULTATI I RASPRAVA

3.1. DOŽIVLJAJ ŠKOLE

Za tvrdnju da je polazak u školu važna prekretnica u djetetovu životu gotovo su svi roditelji naveli da se s navedenom tvrdnjom slažu u potpunosti (2 roditelja je naveli da se ne slaže). Dakle roditelji su svjesni da je polazak u školu za dijete vrlo važno razdoblje te da dijete doživljava veliku promjenu. Naravno, svako je dijete drugačije i svatko će polazak u školu doživjeti na svoj način. "Očekivanje početka škole u većine je djece ispunjeno izmiješanim osjećajima: i radošću, i sumnjičavošću, i stidljivošću, i zebnjom...Određena doza bojazni čini se da je neizbježna i normalna, kao i uvijek kad idemo ususret nečemu što je novo i manje poznato. Dobra priprema olakšava njezino podnošenje i brzo uključivanje u školski rad." (Hitrec, 1991, str 16). Strah je emocija u kojoj se dijete osjeća bespomoćno i ugroženo, želi pobjeći iz situacije koja ga izaziva, bilo time što ju je doživjelo kao opasnu, bilo zato što je iznenadna, nepoznata, nejasna. Ključni trenutak u situaciji koja izaziva strah je osjećaj nedostatka moći ili sposobnosti da se s opasnošću bori. Često doživljavanje straha dovest će samo do gomilanja tog osjećaja nesposobnosti i ugroženosti. Zbog toga je jako bitno omogućiti djetetu da što manje osjeti strah pri samom polasku u školu. Dijete zaštićeno od straha ima prilika da se uvjeri u svoje sposobnosti, da ojača samopouzdanje i formira dobru sliku o sebi. U školi je puno situacija koje izazivaju strah kod u djece. U prvom susretu sa školom osjećaju veći ili manji strah od učitelja/ice, od druge djece, učionice - nemaju niti jasnu sliku o tome što to znači ići u školu. Većina djece prije ili kasnije savlada taj svoj strah, u čemu veliku ulogu ima njihova pripremljenost i vještina učitelja/ice. No, ima i djece koju strah prati od trenutka kad uđu u školu do trenutka kad ju sretni napuštaju, obično usvojivši tek minimalno obrazovanje. No, osim za dijete, prvi dani u školi stresni su i za roditelje. Roditelji se pitaju jesu li učinili sve da se njihovo dijete dobro snađe i osjeća u školi, da se ravnopravno s drugom djecom uključi u nastavu. Roditelji prikazuju djetetu školu na vrlo različite načine. Neki su u najboljoj namjeri skloni nerealnim obećanjima onoga što ga tamo očekuje. No gotovo svako dijete poznaje barem jednog školarca čija je slika škole bliža stvarnosti. Drugi se pak školom služe kao sredstvom za plašenje, a treći pokazuju mnogo strepnje ili straha pred onim što ga tamo očekuje (Hitrec, 1991). Gotovo svi roditelji su se u anketi izjasnili da zapravo nikada djetetu nisu isticali da se neće moći igrati kad krene školu s obzirom na obaveze koje će imati, što je pozitivno jer je takav način predstavljanja škole jedna vrsta plašenja i oblik stvaranja negativne slike o samoj školi.

3.2. ZRELOST ZA ŠKOLU

Pri polasku u školu podrazumijeva se da je dijete spremno po svim stupnjevima razvoja. Tako se očekuje djetetova emocionalna, kognitivna, socijalna te fizička spremnost za školu. Iako u anketi nije navedena tvrdnja vezana za emocionalnu spremnost za školu, jedan od roditelja je dopisao na kraju ponuđenih tvrdnji i emocionalnu zrelost kao vrlo važnu stavku. Pitanje intelektualne razvijenosti djeteta koje kreće u školu značajno je jer su zadaci koje će tamo morati savladati upravo intelektualne prirode. " Fizička razvijenost djeteta mora doseći određenu razinu da bi ono moglo podnijeti tjelesne i psihičke napore koji ga očekuju u školi. Ona se i procjenjuje putem nekih pokazatelja, od kojih su visina i težina najuočljiviji i najjednostavniji, i uvelike određuju ono što se obično naziva fizičkom zrelosti djeteta za školu (Hitrec, 1991, str. 31)." Roditelji se sa tvrdnjom, smatraju li da je važno za dijete da je fizički zrelo za školu, u potpunosti slažu. Važno je da dijete može podnijeti teret knjiga u torbi, da može pravilno sjediti, da dobro čuje i vidi te da samostalno kontrolira pražnjenje mjehura i crijeva. Ukoliko dijete ima normalan fizički razvoj može se bez problema uhvatiti ukoštac s mnogim tjelesnim i psihičkim naporima koji ga čekaju u školi, ali je značajan i za razvoj slike o sebi. Na pitanje, smatraju li da je ispitivanje i testiranje pred školu nepotrebno, roditelji se ne slažu. Kako neki roditelji navode u prostoru za primjedbe, važno je da stručne osobe utvrde je li njihovo dijete ima sve potrebno za polazak u školu. Za dijete bi bilo frustrirajuće da upiše školu a da za to nije spremno u bilo kojem aspektu razvoja. Može se dogoditi i da dijete toga dana kada se vršila procjena nije bilo raspoloženo te ga psiholog može procijeniti kao nespremnog što opet nije dobro za dijete. Stoga je važno biti pažljiv i testiranje se treba provoditi u uvjetima poželjnim za dijete. Jedan se roditelj jasno izjasnio na kraju ankete; "Smatram da bi pregledi i ispitivanja trebali biti uklopljeni u program predškolskog odgoja i manje formalni. Djeci je previše traumatično ići na vađenje krvi, dva cijepljenja, tri razgovora i pregled jer kreće u školu. To stvara dojam da je škola nešto čega se treba bojati." Roditelji očito kod svoje djece primjećuju strah a škola još i nije počela. Bilo bi poželjno da se testiranja ne provode u školskom okruženju nego u vrtićkom koje je djetetu poznato. Naravno da je neophodna procjena stručne službe, međutim odgojitelj koji je radio s djetetom do same procjene sigurno može pomoći sa svojim bilješkama i praćenjima samoga djeteta i u njegovoj nazočnosti bi to bilo sigurno manje traumatično." U procjenjivanju psihofizičke pripremljenosti djeteta za školu u dječjem vrtiću, bitnu ulogu imaju rezultati testova i procjena stručnih suradnika (psiholog i logoped u prvom redu, te zdravstveni voditelj i pedagog). Međutim, neophodni su i neizostavni podaci koji se dobiju procjenama i

opservacijama odgajatelja predškolske djece, koji svakodnevno s djecom borave, te su u mogućnosti prepoznati nekolicinu njihovih značajnih karakteristika, koje se jedino i mogu percipirati trajnijim boravkom s njima." (Sindik, 2009). U ovom kontekstu dolazimo do pitanja suradnje same škole i vrtića u tom prijelazu i pripremama za sam polazak u školu.

3.3.SURADNJA ŠKOLE I VRTIĆA

Svakako da se suradnja škole i vrtića smatra poželjnom za dijete. Postoji li uopće suradnja i u kojem se obliku ostvaruje? U anketnom upitniku roditelji se također slažu s time da je važna suradnja škole i vrtića u pripremi njihova djeteta za školu. Predstavljanje škole podrazumijeva i njezin obilazak i po mogućnosti upoznavanje sa učiteljem/icom prije prvoga dana škole. Običaj i praksa mnogih vrtića je da buduće prvoškolce odvedu u školu i uključe na sat-dva nastave. Sjediti u klupi kraj učenika, uzeti njegove školske stvari u ruku, nacrtati i napisati nešto na ploču, zajednički nešto otpjevati, sve to zasigurno pomaže i čini djecu smirenijom u očekivanju prvog dana nastave. Za djecu koja nisu u vrtiću korisno je organiziranje nekog pripremnog razdoblja (Hitrec, 1991). Na pitanje koliko su često u zadnjih godinu dana odveli dijete do škole, uveli u dvorište škole ili doveli na školsko igralište roditelji su odgovorili nekoliko puta godišnje. Jedan se roditelj samo izjasnio da nikada nije uveo dijete u krug škole. S obzirom na odgovore u provedenoj anketi, roditelji su se izjasnili da su zadovoljni suradnjom između škole i vrtića iako bi ona svakako mogla biti puno bolja.

3.4. ČITANJE I PISANJE PRIJE ŠKOLE

Sa tvrdnjom da dijete treba znati čitati prije škole većina roditelja se niti slaže niti ne slaže. Očito je da su i roditelji svjesni da razdoblje prije škole treba proći u igri i elaboraciji, ali da opet nisu sigurni traži li se u novije vrijeme da djeca dolaze u školu sa usvojenim čitanjem. Dijete ne treba znati čitati prije škole niti se čitanje provjerava tijekom testiranja ali sve više djece dolazi u školu s već usvojenim znanjem čitanja i pisanja. Dijete koje pokazuje interes za slovo, slikovnice i za knjige naravno da će prije naučiti čitati ali ukoliko dijete isto ne zanima, ne treba ga požurivati. Dovoljno je prije škole djetetu pružiti okolinu u kojoj se nalaze slikovnice, puzzle sa slovima, itd. Dijete u toj dobi može pročitati i napisati vlastito ime. Što se čitanja i pisanja tiče to je sve što se od njega traži, ali ukoliko dijete ni to ne može,

ne znači da nije zrelo za školu. Svakako da je poželjno za razvoj čitalačkih i predčitalačkih vještina da se djetetu čita: " Ne zaboravite da čitanje s djetetom nije samo stvar upoznavanja s tiskanom riječju. To je i uvođenje djeteta u užitak čitanja. Čitanje novina, magazina i knjiga može djetetu postati izvor opuštanja i užitka za cijeli život." (Likierman i Muter, 2007, str. 221). Na tvrdnju koliko su često u zadnjih godinu dana djecu učili slova na svoju inicijativu roditelji su odgovorili nekoliko puta godišnje (njih 15). U samim odgovorima bilo je pet roditelja koji su se izjasnili da djecu svakodnevno uče slova te 10 roditelja koji su se izjasnili da djecu na svoju inicijativu nikada nisu učili slova. Ne preporuča se učenje slova na svoju inicijativu s obzirom da djeca isto uče u školi, a forsiranjem djece na učenje slova može se postići negativan učinak i odbojnost prema istome. Dijete koje pokaže interes treba biti usmjereno od strane roditelja i odgojitelja na pravilan i primjeren način.

3.5. ULOGA RODITELJA U PRIPREMI ZA ŠKOLU

Na tvrdnju koliko su se često sa svojim djetetom igrali unazad godinu dana roditelji su se izjasnili da se sa svojom djecom svaki dan igraju (njih 25) . Niti jedan roditelj nije zaokružio da se sa djetetom nikada nije igrao unazad godinu dana te da se s djetetom igrao svega nekoliko puta godišnje. Ovo je svakako pozitivno za roditelje jer su svjesni koliko je igra bitna za dijete i za njihov odnos sa vlastitim djetetom. Dok se igrate s djetetom ili dok ga promatrate u igri možete upoznati svoje dijete i vidjeti kako se snalazi u socijalizaciji, kakva mu je mašta, je li kreativno, može li se igrati samo, itd. Jedna je majka u praznom prostoru za ideje navela kako obožava pratiti i promatrati svoje dijete dok se igra. Pogotovo kad ono to ne vidi." Jednostavno uživam gledajući ga i to me opušta". Najbolje je igrati se s djetetom tijekom svakodnevnih kućanskih poslova, kupovine, kuhanja, pospremanja, ali i s pravim igračkama i ostalim materijalima za igru. "Uključujući sebe u djetetovu igru, poučavate ga kako se družiti s drugima. Omogućujete mu da stekne mnoge socijalne vještine koje su potrebne za uspostavu odnosa s odraslima i s vršnjacima." (Likierman i Muter, 2007, str. 153). Ono što je svakako olakšavajuća situacija za dijete prilikom polaska u školu je i djetetova kratkoročna odvojenost od roditelja. Ako dijete boravi s nekom odraslom osobom dok roditelja nema, sigurno neće imati problem sa odvajanjem od roditelja prilikom polaska u školu. Na pitanje koliko su često unazad godinu dana ostavili dijete na 4 do 5 sati kod neke druge odrasle osobe djetetu poznate roditelji su odgovorili nekoliko puta mjesečno (odnosno njih 14 nekoliko puta mjesečno, 6 svaki dan, 12 nekoliko puta godišnje i 3 nikada). To je

svakako dobro za dijete iako roditelji nisu možda niti svjesni toga. Često djecu ostavljaju zbog poslovnih obaveza ali boravak sa drugim odraslim osobama pomaže u tome da dijete stvara socijalizaciju s drugima te da stvara povjerenje u druge odrasle osobe. Također, dijete se u neko doba života mora odvojiti od roditelja. Roditelj ima veliku ulogu u pripremi djeteta za školu s obzirom da od rođenja boravi u njegovoj neposrednoj blizini. Važno je da roditelj razumije što dijete treba znati a što ne treba po njegovim razvojnim karakteristikama. U pitanju višestrukog izbora na temu što po njihovoj procijeni dijete treba usvojiti prije upisa u školu roditelji su se izjasnili: poštivati pravila u igri s vršnjacima i odraslima (njih 22 je zaokružilo tu tvrdnju), biti sposobno za suradnju i zajedničke aktivnosti (ovu tvrdnju zaokružilo je 30 roditelja), vezati uzice na obući i samostalno se oblačiti, razumijeti pojmove jučer danas sutra te sjediti barem 30 minuta i biti skoncentrirano na zadatak ili aktivnost. Zanimljivo je da se čak 10 roditelja izjasnilo kako dijete treba znati sva slova i brojeve do 10. Pozitivno je da samo jedan roditelj smatra da dijete treba znatno smanjiti igru i početi svakodnevno učiti slova, brojeve te pripremati stvari za školu. Na pitanje višestrukog izbora što roditelji trebaju i koja je njihova uloga, najviše su zaokruživali slijedeće tvrdnje: omogućiti djetetu susretanje s modelima poželjnog ponašanja (19 roditelja), organizirati igre koje imaju edukativni sadržaj te se s djetetom uključiti u igru (20 roditelja), u suradnji s odgojiteljem dijete trebamo učiti da bude samostalno u rješavanju zadataka (18 roditelja), poticati dijete da postavlja pitanja ukoliko mu nešto nije jasno i u obitelji i u vrtiću kako bi to koristio i u školi (22 roditelja) te prije škole s djetetom osigurati kutak za rješavanje zadaće i učenje, slaganje knjiga i potrepština za školu te s djetetom prije škole kupiti sve potrebno (25 roditelja). U ovome pitanju roditelji zapravo imaju ispravnu sliku onoga što svome djetetu trebaju pružiti, a to je svakako poticajna okolina i pozitivno ozračje. Treba istaknuti da se samo jedan roditelj izjasnio da treba učiti dijete bržem rješavanju zadataka jer učiteljica nema vremena ponavljati. Taj roditelj je u produžetku tvrdnje u zagradi dopisao: nažalost. U vrtiću se lakše individualno posvetiti djetetu, ali u školi zbog puno gradiva učitelj je primoran ići dalje s gradivom ne gledajući na individualni pristup učenju. Na tvrdnje gdje je trebalo procijeniti zadovoljstvo aktivnostima koje se trenutno provode u vrtiću, a pomažu u pripremi škole te zadovoljstvo s cjelokupnim predškolskim programom koji dijete pohađa roditelji su zadovoljni. " Svaki roditelj ima svoja očekivanja i svoje zahtjeve, svoje razloge zašto dijete pohađa vrtić. U tom odnosu bitna je zajednička intencija roditelja i odgojitelja o tome kakav vrtić žele, što očekuju od njega, pri čemu su uloge podijeljene (Miljak, 1995)." Na otvoreno pitanje o čemu su tijekom ove godine dok dijete pohađa predškolski program razgovarali s odgojiteljem roditelji su naveli: o djetetovim vještinama, o napretku u socijalizaciji, o

spremnosti djeteta za školu, uspije li dijete riješiti zadatke na vrijeme, o ponašanju, grafomotorici, o radu s radnim listama, suradnji s drugom djecom, teškoćama izgovora pojedinih slova, o zrelosti,... Iz navedenih odgovora jasno je da se roditelji zanimaju za kompetencije svoje djece koje su značajne za dobro funkcioniranje u školi te ih zanima kako njihova djeca funkcioniraju u drugom okruženju i u interakciji sa djecom.

4. ZAKLJUČAK

Polazak u školu veliki je korak u životu svakog djeteta. Dijete počinje svjesno učiti te se treba nositi sa svim zahtjevima škole, novim nepoznatim osobama te se prilagoditi situaciji u kojoj ono više nije najvažnije, nego postaje dio grupe vršnjaka u kojoj su svi ravnopravni. Stoga je izuzetno važno da je dijete zrelo za sam polazak u školu te da ga se u pravi trenutak upiše u školu. Dijete treba biti emocionalno, tjelesno, intelektualno i socijalno zrelo za polazak u školu. Važnu ulogu u pripremi za polazak u školu ima vrtić i suradnja sa školom, ali i roditelji koji su s djetetom od rođenja. Iz tog razloga je provedeno anonimno anketno ispitivanje roditelja kako bi se utvrdilo koliko se roditelji s djecom pripremaju za školu i na koji način te jesu li u suradnji i partnerstvu s vrtićem u tom procesu. Većina ispitanih roditelja je svjesna koliko je razdoblje polaska u školu velika prekretnica za dijete. Roditelji prema rezultatima ankete daju pravu i ispravnu sliku o školi te ona ne služi kao sredstvo plašenja djece. Roditelji se sa djecom igraju svakodnevno i svjesni su koliko je igra važna za razvoj njihove djece, ne ističu djeci da se s polaskom u školu prestaju igrati te da time moraju odrasti. Roditelji baš nisu sigurni trebaju li djeca znati čitati i pisati prije škole s obzirom da u novije vrijeme sve više djece u prvome razredu zna čitati i pisati. Možemo pretpostaviti da roditelji znaju da se čitanje i pisanje uči u školi, međutim zbog većine djece koja isto usvoji i prije školi nisu sigurni u očekivanje učitelja/ice. Dio roditelja uči djecu slova na svoju inicijativu iako to nije poželjno. Bitno je da se djetetu od rođenja omogući poticajna okolina, emocionalna potpora, ljubav i mogućnost elaboracije kao temelj dobre pripreme za školu. Većina roditelja je navela da je važno osigurati kutak za učenje i spremanje školskog pribora zajedno sa djetetom što je svakako poželjno. Sa suradnjom škole i vrtića roditelji su zadovoljni kao i s programom koji djeca trenutno pohađaju u vrtiću.

5. LITERATURA

Fabian, H. i Dunlop, A. (2007). *Outcomes of good practice in transition processes for children entering primary school*. Hague: Bernard van Leer Foundation.

Hitrec, G. (1991). *Kako pripremiti dijete za školu*. Zagreb: Školska knjiga.

Likierman, H. i Muter, V. (2007). *Pripemite dijete za školu*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B. i Letica, M. (2005). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing.

Miljak, A. (1995). *Mjesto i uloga roditelja u (suvremenoj) humanističkoj koncepciji predškolskog odgoja*. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 4(4-5), 18-19. preuzeto s : http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=51496

Sindik, J. (2014). Karakteristike dobrih odgajatelja. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, preuzeto s : http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=234624